

Přemysl Baštýř nyomában

Meghalt Přemysl Baštýř. Tartok tőle, hogy kevesen vannak, akiknek ez a név mond valamit. A strašnicei krematóriumba csak néhány munkahelyi barátja jött el, hogy elbúcsúzzon tőle, és a szertartásterem csak azért nem tűnt teljesen üresnek, mert Baštýř öt gyermeke elfoglalta az egész első széksort. És mégis: Přemysl Baštýřral egy nem mindennapi tisztaságú ember távozott közülünk, olyan személyiség, amelyből Prága igencsak szűkében van.

Jómagam három évvel ezelőtt ígéretet tettem a megboldogultnak, hogy hallgatni fogok róla, míg életben van. Nem sejtettem, hogy ez alól a kötelezettségem alól ilyen hamar felmentést kapok.

A véletlen hozott össze minket. 1965-ben, egy tavaszi estén ellátogattam a Slezská utcai fürdőházba. Akkoriban nem volt saját lakásom, hát legalább hetente egyszer megengedtem magamnak egy fürdözést, ami egyébként csupán egy koronámba került. Éppen a ruháimat hajtogattam össze, amikor a fürdőbe bejött egy körülbelül ötvenéves férfi vízálló köpenyben. Szemmel láthatóan törzsvendégnek számított itt, mert a fürdősasszonyhoz nem szólt egy szót sem, az viszont egyből hozzám fordult, és megkért, nem engedném-e előre az urat, nagyon gyorsan kész lesz. Nem tetszett nekem ez az eljárás. Főként azért, mert a férfi meg sem várta a beleegyezésemet, úgy, ahogy volt – esőköpenyben –, bement a zuhanyfülkébe. Nagyon meglepődtem, de aztán észrevettem, hogy a fürdősasszony jelentősegteljesen kacsingat rám. Félrevont és elnéző mosollyal, ahogy a gyerekek szeretlen viselkedéséről szokás beszélni, elmagyarázta, hogy nem kell nyugtalankodnom, mert az úr a zuhanyfülkében kicsit bolond.

És valóban. Egy pillanat múlva kivágódott az ajtó és megjelent a férfi összetapadt hajjal, köpenyéről csorgott a víz. Gyors léptekkel a kijáráshoz ment, nedves nyomot hagyva maga után.

Ez volt Přemysl Baštýř.

Ezt akkor még nem tudtam, abban viszont biztos voltam, hogy a véletlen egy olyan csodabogarat sodort az utamba, akit mintha csak egy vasárnapi tárca alanyának teremtettek volna. Felöltöztem és utána futottam.

Kint már majdnem sötét volt. De a halványuló nedves nyom mutatta az utat. Feltűnt, hogy a férfi igen gyorsan halad. Időnként szinte fut. Mintha fontos találkozója lenne valakivel, vagy mintha attól

félne, hogy lekési a vonatot. De aztán egyszer csak eltűnt a Supetar borozó bejáratában. Csak néhány másodperccel maradtam le mögötte, és még láttam, ahogy átment egészen a hátsó helyiségbe, ott körülnézett a vendégek között, aztán rögtön visszatért a bárpulthoz. A pult mögött álló nő, mintha tudta volna, hogy vissza fog jönni, már töltötte is a poharába a Jakamarus likórt. Baštýř nem szólt a nőhöz, csak lassan iszogatótt. Amikor a pincérnő bort vitt a hátsó helyiségbe, felállt és elment. Azonnal figyelmeztettem a pincérnőt, hogy a férfi nem fizetett. Úgy láttam, hogy megjegyzésem zavarba hozta. Kissé nyersen válaszolta, hogy tud róla és ne izgassam magam emiatt. Gyorsan Baštýř után futottam.

Gyors tempóra voltam felkészülve, mert már tudtam, hogyan tud Přemysl sietni, de ő a borozó előtt állt, és éppen cigarettára gyújtott, úgyhogy majdnem beleszaladtam. Úgyesen átmentem a túloldalra.

Baštýř a vinohrady-i víztorony felé ballagott kényelmesen, a sarkon balra fordult és lassú léptekkel a park felé vette az irányt. Ilyen séta-tempóban igen nehéz volt feltűnés nélkül követni. Ráadásul a park szinte teljesen kihalt volt, ezért kénytelen voltam leülni egy padra. A szökőkútnál megállt és eltaposta a cigarettáját. Aztán minden irányba szétnézett és váratlanul átugrott a díszkút peremén. Átment a lezuhogó vízszög alatt, és mire észbe kaptam, már az úton száguldott a belváros irányába. Olyan gyorsan ment, hogy futnom kellett, nehogy szem elől tévésszem.

A Sklípek bár bejárata előtt tudatosítottam, hogy ha most bemegyek utána, a leleplezésemet kockáztatom. Résnyire nyitottam az ajtót és előbb óvatosan benéztem. Nem ült a bárpultnál. A nedves nyomok egy függönynél értek véget, amely a bárt a táncteremtől választotta el. De alig másztam fel a magas bárszékre és helyezkedtem el háttal a vendégek felé, amikor az elázott Baštýř visszajött és egyenesen mellém telepedett. A főpincér szó nélkül töltött neki egy Jakamarust. Abban a pillanatban, amikor a poharat a szájához emelte, Baštýř észrevett és azonnal elkapta rólam a tekintetét.

– Bocsásson meg, – szólaltam meg kis idő múlva. – Nem szeretném, ha azt hinné, hogy kémkedek ön után, de újságíró vagyok és nagyon érdekelne az ön ténykedésének oka.

Baštýř nem válaszolt, csak fészkelődött egy kicsit a székén.

Igyekeztem meggyőzni, hogy az én szakmámban bizonyos fokú szemtelenség és a mások magánélete

iránti érdeklődés szükségszerű. Hallgatott. Úgy látam, hogy a túlságos tolakodás vagy erőszakosság több kár okozna, mint hasznot. Mindenemet feltettem az alkohol kapcsolatteremtő erejére és mikor kiürült a pohara, megkérdeztem, nem inna-e velem még egy Jakamarust. Meglepetésemre beleegyezett. Elkezdtem dicsérni az ital különleges ízét. Savanyúan elmosolyodott. Most, hogy már tudom, ki volt Přemysl Baštýř, látom, milyen kínosan viselkedtem akkor és mennyire átlátszó volt ez számára. Éjfél után, amikor már a keserű likőr palackjának pusztalátványa elegendő volt ahhoz, hogy felforduljon a gyomrom, Přemysl megkönnyült rajtam.

– Kár, hogy maga újságíró, uram – mondta. – Ha a rendőrségtől lenne, nem lenne okom bármit is eltitkolni ön előtt, mert soha semmi törvénytelen nem követtem el, és mindenért, amit teszek, becsülettel felelek mind a törvény, mind saját lelkiismeretem előtt. Ön azonban egyetlen újságcikkkel mindent elronthatna.

Lehet, hogy Baštýř hagyatékában még megvan a Sklípek bár étlapja, amelynek a hátoldalán írásban nyilatkoztam, miszerint mindent, amit Přemysl Baštýř közöl velem, megtartok magamnak és csak magamnak és csakis halála esetén hozom nyilvánosságra. Akkor aztán levetette vízálló köpenyét, ami már rég megszáradt, és belefogott:

– Özvegy vagyok, uram. Hivatalnok a kisoldali kárpitos szövetkezetben, és van mit csinálnom, hogy öt gyermekemet bizonyos színvonalon tudjam nevelni. Legidősebb lányomat, Olgát táncórákra járatom, a legkisebb Jaroušeket óvodába. Amikor hazaérek a hivatalból, takarítok, mosok, főzök, ellenőrzöm, hogy a házi feladatok szépen legyenek megírva, algebrát magyarázok, kikérdezem az angol, orosz, német szavakat, körmöt vágok, mosogatok, mesét mondok és stoppolok.

Azt mondja, nősüljek meg újra? Nincs már kedvem új ismeretségeket kötni.

És ismer maga olyan asszonyt, aki nyakába venne öt gyereket? Ebben az örök körforgásban heti egyetlen estét kiveszek magamnak. Mint a mókuska a kerekéből, kiszaladok, hogy megigyam a jakamarusomat, és mielőtt még a kerék megállna, már újra ott is vagyok. Ez az este ma van, uram.

– És a zuhany, meg a szökőkút? – próbáltam mederbe terelni az elbeszélését.

– Mindent elmondok a maga idejében, uram, – mondta Baštýř. – A heti egy estém napja nincs előre meghatározva. Az egyetlen feltétel az, hogy ne essen az eső.

– Miért éppen ez? – kérdeztem türelmetlenül, mert lassú beszédével ez az ember a végsőig felkorbácsolta kíváncsiságomat.

– A lelkiismeretem nem engedi, uram – folytatta Baštýř –, hogy italtra herdáljam el a pénzt. Ha rá gondolok, hogy Jaroušek harisnyáját vagy Květa lányom korcsolyáját öntöm le éppen a torkomon, a legkiválóbb ital is megkeseredik a számban. Egy este a Rigófészekben üldögéltem, amikor betért a kocsmába egy bőrig ázott vendég. Amikor az asztaloknál ülő társaság észrevette, meglepetten felzúgott, hogy lám, kint így zuhog. Azok, akik már fizetni és menni készültek, rendeltek még egy italt, mert nem volt kedvük kimenni az esőbe. Ez adta az ihletet. Kiszámoltam, hogy a főpincérnek kifizetődik, hogy egy pohár italt ingyen adjon nekem, mert a vendéglőbe való érkezésem – gondolom megfigyelte, hogy csakis ablaktalan helyiségeket látogatók – tehát az érkezésem a vizes köpönyegemben azt a látszatot kelti, hogy kinn esik, ami azonnal a fogyasztás emelkedését eredményezi.

– A gondolat szép – mondtam, – de ez nem más, mint a közvélemény megtévesztése haszonszerzés céljából. Ettől nem fél?

Még ma is látom magam előtt, hogy elvörösödött haragjában ezekre a szavakra Přemysl. Úgy látszott, a legérzékenyebb pontját találtam meg.

– Én senkit nem téveszték meg, uram, – mondta. – Nem egyszer előfordult, hogy valaki elázott köpenyemet látva megkérdezte: – Így zuhog az eső? – Erre a kérdésre, uram, én mindig így válaszolok: – Nem, zuhanyoztam. – Tehát a szintizta igazságot mondom. Elismerem, hogy az emberek általában nem hiszik el, hogy a zuhany alól jövök, de az már nem az én dolgom. Alaposan átböngésztem a büntető törvénykönyvet. Arról, hogy az ember nem lehet vizes, amikor nem esik az eső, nem talál benne egyetlen említést sem, uram!

Szóval ez volt Přemysl Baštýř. Tisztességes hivatalnok, szorgalmas családfenntartó, és emellett eredeti, jókora adag találékonysággal megáldott ember. Hány ilyen van közöttünk?

Egy éjszakai locsolókocsi vezetőjének pillanatnyi figyelmetlensége folytán Prágának megint egy jellegzetes figurával kevesebbje van, a város megint elveszített valamit varázslatos, költői bizonytalanságából. Merthogy ha ma meglátnak egy embert, aki bőrig ázottan lép be egy kocsmába, az csak annyit jelent, hogy odakinn esik. Semmi mást.

Forgács Ildikó fordításai

Zdeněk Svěrák (1936, Prága) cseh színész, író, forgatókönyvíró. Cseh nyelvet és irodalmat tanult a Prágai Pedagógiai Főiskolán és a diploma megszerzése után négy évig tanított. Később a Cseh Rádió, majd a Barrandovi Filmstúdió munkatársa volt. Forgatókönyvei közül a magyar nagyközönség számára legismertebb *Az én kis falum* (könyvformában Cartaphilus, 2008), melyből Jiří Menzel rendezett nagy sikerű filmet többek közt Bán János szereplésével. A kilencvenes évektől fiával, a filmrendező Jan Svěrákkal érték el komoly filmes sikereket: az önéletrajzi ihletésű *Általános iskolát* (1991) Oscar-díjra jelölték, a *Kolja* 1997-ben elnyerte a legjobb idegen nyelvű filmnek járó Oscar- és Golden Globe-díjat is. A harmadik, Magyarországon is vetített közös filmjük a *Csereüvegek* 2008-ban közönségdíjat nyert Karlovy Varyban.

Zdeněk Svěrák hosszú éveken át dolgozott együtt Ladislav Smoljakkal (1931–2010), akivel a hatvanas években kitalálták Jára Cimrman figuráját. Cimrman az évek során számos film és színdarab ihletője, főszereplője (és fiktív szerzője) lett, és olyan népszerűsége tette szert, hogy 2005-ben ő kapta a legtöbb szavazatot a Cseh Televízió „A legnagyobb cseh” elnevezésű ankétján. Sajnos a verseny rendezői „nem létezés” miatt diszkvalifikálták.

Svěrák sokat alkotott gyermekek számára is. Több mesekönyvet írt (magyarul 2010-ben a Méry Racionál jelent meg az *Apukám, ez jól sikerült* című könyve), gyerekeknek szánt daloskönyvei, melyeket a zeneszerző Jaroslav Uhlířral közösen adtak ki, nagyon népszerűek. Fia, Jan Svěrák *Kuky se vrací* című díjnyertes animációs mesefilmjében szinkronszerepet vállalt.

Zdeněk Svěrák saját bevallása szerint mindig is elbeszéléseket szeretett volna írni. 2009-ben a Fragment Kiadónál jelent meg *Povídky* (Elbeszélések) című kötete, amely még abban az évben Bestseller-díjat kapott, és jelenleg több mint 110 ezer eladott példánynál tart. Ezt követte 2011-ben a *Nové povídky* (Új elbeszélések), amely szintén folyamatosan vezeti az eladási listákat és ugyancsak elnyerte a Bestseller-díjat.

Svěrák történetei mindennapi emberekről szólnak, népszerűségük egyik titka talán éppen az, hogy az olvasó könnyen magára ismerhet bennük. Legfontosabb jellemzőjük a humor és az erős képesség. Jeleneteinek életszerűsége sosem megy az irodalmi érték kárára.

Svěrák közismerten a cseh nyelv elhivatott védelmezője, írásai szórakoztató formában hirdetik a nyelvi igényesség és a színvonalas humor szükségességét.

Forgács Ildikó

Életének 71. évében, 2012. április 3-án meghalt dr. Kopp Mária pszichológus, orvos, a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetének tudományos igazgatóhelyettese, lapunk szerzője.

Kopp Mária 1942. január 14-én született Budapesten. 1968-ban a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen (SOTE), majd 1977-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) klinikai pszichológia szakon szerzett diplomát. 1982-ben az orvostudomány kandidátusa, 1999-ben a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) doktora lett.

1968-tól az Országos Munkaegészségügyi Intézetben megszervezte és vezette a klinikai epidemiológiai munkacsoportot, később a SOTE pszichofiziológiai laboratóriumának vezetője, majd a pszichoszomatikus ambulancia vezetője volt. 1993-tól a SOTE Magatartástudományi Intézetének igazgatójaként, 1994-től egyetemi tanárként, 2007-től kutatócsoport-vezetőként dolgozott. 1997-ben elnyerte a Széchenyi professzori ösztöndíjat.

Munkáját 1988-ban és 2002-ben Nyíró Gyula-díjjal, 2004-ben Szent-Györgyi Albert-díjjal, 2008-ban Polgári Magyarorszáért Díjjal, 2009-ben Prima-díjjal ismerték el. 2010-ben a magyarság egészségéért folytatott küzdelmükért – férjével, a 2009-ben elhunyt Skrabski Árpáddal együtt – Magyar Örökség Díjjal, valamint Stephanus-díjjal (irodalmi kategóriában) tüntették ki. 2011-ben Budapest díszpolgára lett. Kopp Máriát az idén, március 15-én a Magyar Érdemrend középkereszt a csillaggal polgári tagozata kitüntetésben részesítették a legnagyobb népegészségügyi jelentőségű megbetegedések pszichoszociális, társadalmi, gazdasági és demográfiai háttértervezői kutatásában elért tudományos eredményeiért, több évtizedes, a magyar társadalom és a család érdekében végzett sokoldalú munkássága elismeréseként. A Népesedési Kerekasztal szervezője volt, a nevéhez hozzátartozóan 180 tudományos közlemény fűződik.

Forrás: MTI